

STENOMUSEEN 18

MEDLEMSBLAD FOR STENO MUSEETS VENNER - JUNI 2002

En ny himmel

Planetariets kuppelplader er udskiftet.

I en periode på 4 uger i april og maj var planetariet lukket, og kuplen fremstår nu med en ny og meget lys og ensartet overflade. Allerede i 1997 blev vi opmærksomme på, at malingen på kuppelpladerne gulnede.

Leverandøren af kuplen, Carl Zeiss Jena, undersøgte igennem en meget lang periode sagen og besluttede at skifte aluminiumspladerne ud, da man ikke kunne finde fejlen. Ved et tilfælde blev det tyske malerfirma under ombygningen opmærksomme på nogle rester af hærder og fortynder, som vi har haft stående siden monteringen af den oprindelige kuppel, og man opdagede, at der har været brugt en forkert hærder. Det får os til at håbe på, at den nye kuppeloverflade holder i mange år. Da der var tale om en garantisag, har forløbet kun kostet os

Reparation af kuppelplader. (Foto: Ole J. Knudsen.)

ærgrelsen og et ikke ubetydeligt indtægts-
tab. Til de positive sider må regnes, at vi nu
med sikkerhed ved, at planetariet er et vig-
tigt trækplaster på museet: I lukkeperioden
faldt besøgstallet til godt 1/3 af det norma-
le for årstiden. *ojk*

På museum i cyberspace

Fra Steno Museets hjemmeside er det nu muligt at gå på opdagelse i museets udstillinger og magasiner.

Den danske museumslovs formål er “at fremme museernes virksomhed og samarbejde med henblik på at sikre Danmarks kultur- og naturarv samt adgang til og viden om denne og dens samspil med verden omkring os”.

Videre hedder det i § 2 “Gennem indsamling, registrering, bevaring, forskning og formidling er det museernes opgave” bl.a. “at udvikle samlinger og dokumentation inden for deres ansvarsområde” og “at gøre samlinger og dokumentation tilgængelig for offentligheden”.

Siden 1993 har Steno Museet registreret sine samlinger i en specielt udviklet data-

Fortsættes side 7

STENOMUSEN

udgives af Steno Museets Venner. Bladet udkommer 3 - 4 gange årligt. Det sendes til foreningens medlemmer, men kan frit hentes af alle i museets foyer. Stof kan sendes til Steno Museet.

Redaktion:

Knud Erik Sørensen (ansv.)
kes@kes.dk

Hans Buhl
stenohb@au.dk

Aase Roland Jacobsen
stenoarj@au.dk

Layout:

Knud Erik Sørensen

Tryk:

Clemenstrykkeriet, Århus.

STENO MUSEET

Danmarks Videnskabshistoriske Museum

C.F. Møllers Allé 100
Universitetsparken, 8000 Århus C
Tlf: 8942 3975, Fax: 8942 3995
E-mail: stenomus@au.dk
Web: www.stenomuseet.dk

Højdepunkter i dansk naturvidenskab

Steno Museets Venner kan købe ny bog til særpris.

Som det har været nævnt på et par generalforsamlinger i Steno Museets Venner, har K.P. Moesgaard i nogen tid haft planer om at udgive Tycho Brahes bog *Den nye Stjerne* i en kommenteret udgave i venneforeningens bogserie. Nu er Tychos tekst i ny oversættelse såvel som Moesgaards kommentarer i stedet udkommet i bogen *Højdepunkter i dansk naturvidenskab*.

Derfor har Gads Forlag tilbudt, at Steno Museets Venner kan få 35% rabat på

Bogen *Højdepunkter i dansk naturvidenskab* kan erhverves med 35% rabat af Steno Museets Venner:

bogen ved samlet køb. Dvs. at den ved afhentning i Steno Museets butik kan erhverves for 109 kr. mod en normal-

pris på 169 kr. Ønskes bogen tilsendt er prisen 139 kr.

Hvis man vil gøre brug af dette tilbud, skal det valgte beløb – mærket *Højdepunkter* – indbetales til foreningens kasserer før den 1. september 2002. Senest 14 dage herefter vil bogen være klar til afhentning eller udsendelse.

I bogen præsenteres originale bidrag fra fem af den danske naturvidenskabs fanebærere. Den indledes af Helge Kragh og teksterne har efterskrift af videnskabshistorikerne K.P. Moesgaard, K. Møller Pedersen, C.H. Koch, O. Knudsen og F. Aaserud.

hb

Lettere adgang til Djurslands lægeverden

Registrant til arkiv fra
"Djurslands Lægeforening".

I Steno Museets magasin befinder der sig et arkiv med en større samling af dokumenter fra Djurslands Lægeforening/ "Lægekredsforening".

Arkivalierne dækker tidsperioden fra 1883 til 1968. Desuden indeholder arkivet enkelte dokumenter fra 1969. "Djurslands Lægeforenings" arkiv har tidligere tilhørt det Gamle Medicinhistoriske Museum og er herefter kommet i Steno Museets vare-tægt.

Geografisk virkeområde

Geografisk dækker "Djurslands Lægeforening", som det fremgår af navnet, Djursland. Hovedparten af foreningens aktiviteter i perioden 1883-1968 vedrørte et område, som mod nord afgrænsedes af Randers Fjord. Grænsen for foreningens virksomhedsområde strakte sig mod vest og syd langs en linje, som gik fra Randers i nord via Hadsten til Egå.

Grundlæggelsen

Foreningen blev grundlagt i 1883. Den 9. november blev

Kort over Djurslands Lægeforenings virkeområde fra maj 1896.

der afholdt stiftende møde i Mørke Gæstgivergaard.

Mødet blev til på initiativ af distriktslæge Storm i Rosenholm og dr. Krohn i Rønde. Foruden de to initiativtagere deltog distriktslæge Frandsen i Ørsted, dr. Kvist i Skødstrup, dr. Thruie i Tirstrup, dr. Nissen i Lyngby, dr. Olsen i Vistofte samt dr. Knudsen i Lime.

Et af de punkter, der blev diskuteret på det stiftende møde, var, hvordan landlægerne kunne hjælpe hinanden med at skaffe vikarer i tilfælde af sygdom og lignende. På mødet vedtog de tilstedeværende læger desuden de første vedtægter for "Djurslands Lægeforening".

Det var dog først på foreningens tredje møde, der fandt sted på Ryom Gæstgivergaard den 25. november 1884, at foreningen fik sit navn. Her besluttede de tilstedeværende, at foreningen skulle hedde "Djurslands Lægeforening", et navn der også anvendes i de fleste dokumenter i arkivet. Der er dog også mange tilfælde, hvor foreningen omtales under navnet "Djurslands Lægekredsforening", men det ser ikke umiddelbart ud til, at der officielt er vedtaget en navneændring igennem den periode, arkivet dækker.

På mødet den 25. november 1884 valgtes den første

Fortsættes side 7

Generalforsamling i Steno Museets Venner

Onsdag 3. april 2002 kl. 19.30 blev der afholdt generalforsamling på Steno Museet.

1. Valg af ordstyrer

Kurt Møller Pedersen blev valgt med akklamation.

2. Formandens beretning

Knud Erik Sørensen kunne berette, at det atter havde været et godt år for foreningen. Foreningens virke manifesterer sig især på tre områder:

1. Økonomisk støtte til museet
2. Bogudgivelser
3. Udgivelse af medlems- og informationsbladet

Stenomusen

I det forløbne år har der ikke været ydet direkte støtte til aktiviteter på museet.

Bogprojekter

Løbende har foreningen en række bogprojekter i gang. Siden sidst er Hemming Andersens bog *En videnskabsmand af rang* og Laila Zwislers *Galilei og Jordens rotation* udkommet i nyt oplag.

Flere titler på bedding

- Manuskriptet til Axel V. Niensens artikel om Ole Rømer Observatoriet ligger klart til trykning. Der søges om økonomisk støtte til udgivelsen hos forskellige fonde.
- En kommenteret version af H.C. Ørsteds selvbiografi fra 1828 vil snart udkomme. Overbibliotekar cand. mag. Svend Larsen har transskriberet, og adjunkt Anja Skaar Jacobsen har skrevet kommentarer.
- Hans Buhls bog *Tycho Brahe: Liv, gerning og instrumenter* er udsolgt og er på vej i nyt oplag.

Bogkataloget

Der blev i 2001 udgivet en ny udgave af bogkataloget, som beskriver foreningens mange udgivelser. Kataloget findes både i en trykt udgave og en elektronisk udgave på museets hjemmeside, hvorfra man kan bestille elektronisk via e-mail.

Stenomusen

Der er udgivet 4 numre siden sidst. Bladet er blevet en succes på to fronter, nemlig

- som informationskilde for foreningens medlemmer og besøgende generelt.
- hos museets medarbejdere, som her har en værdifuld meddelelseskanal.

Stenomusen udgives nu i farver. Der findes også en velbesøgt web-udgave på museets hjemmeside, hvor man tillige kan finde fakta om foreningen.

Steno Museets bestyrelse

Foreningen har fået en repræsentant i Steno Museets bestyrelse. Da dette giver mulighed for at få mere direkte indflydelse på og orientering om aktiviteter på museet herunder også museets udbygningsplaner, har man udpeget Bjarning Grøn som bestyrelsesmedlem.

Jydsk Medicinhistorisk Selskab

Den gode kontakt til Jydsk Medicinhistorisk Selskab repræsenteret ved Christian Brahe Pedersen blev fremhævet.

Tak til bestyrelsen

Der var en speciel tak til Poul Gade, som passer godt på foreningens penge og udfører et stort, ihærdigt og kvalificeret kassererarbejde suppleret med det manuelle slid, det er at få sendt breve med Stenomusen ud fire gange om året.

3. Regnskab

Kassereren Poul Gade fremlagde revideret regnskab for 2001. Regnskabet viser et overskud på 15.000 kr.

Medlemstallet er nu på 328 medlemmer, hvilket er en lille stigning i forhold til sidste år. Regnskabet blev godkendt.

4. Kontingent

Der var fra bestyrelsen forslag om at hæve kontingentet fra 100 kr. til 120 kr. for enkeltmedlemmer, fra 150 kr. til 180 kr. for par og fra 1000 kr. til 1500 kr. for livsvarigt medlemskab.

Efter en længere diskussion blev forslaget vedtaget med overvældende flertal.

5. Aktiviteter på Steno Museet

Museets direktør Kurt Møller Pedersen henviser til *Stenomusen*, hvor man får et godt indtryk af, hvad der er sket på museet i det forløbne år. Særudstillingen *Mad til mennesker* blev omtalt som den mest markante begivenhed.

Direktøren nævnte, at arbejdet for skolerne skal være et af museets kendetegn. Der er allerede lavet noget glimrende materiale udarbejdet af Hans Buhl, som eleverne kan arbejde med under besøg på museet. Amtet har bevilget 100 timer til udvalgte gymnasielærere, der skal fremstille nyt undervisningsmateriale. Der har været efteruddannelse af folkeskolelærere i forbindelse med Natlys-projektet.

Der blev peget på vigtigheden af at gøre museet mere aktivitetspræget med en række hands-on opstillinger, der kan indgå som en integreret del af undervisningen på skolerne. Man vil dog ikke efterligne Experimentariet, men som et "Inspiratorium" vise de menneskelige og historisk-filosofiske sider af naturvidenskaben.

Der bliver fortsat arbejdet med de spændende udvidelsesplaner for museet, men Kurt Møller

Pedersen lagde ikke skjul på, at der skal skaffes mange penge ikke bare til opførelse og indretning af nybyggeriet, men også til den daglige drift. Han var dog optimist og pegede på nødvendigheden af et samarbejde mellem universitet, amt og kommune for at få realiseret planerne.

6. Valg af bestyrelsesmedlemmer

På valg var Knud Erik Sørensen og Hans Buhl. Begge blev genvalgt.

7. Valg af bestyrelsessuppleanter

De nuværende suppleanter Christian Brahe Pedersen og John Frentz blev genvalgt.

8. Valg af revisor og revisorsuppleant

Den nuværende revisor C.M. Taisbak og den nuværende revisorsuppleant Jesper Lützen blev begge genvalgt.

9. Eventuelt

Intet at bemærke.

Der var derpå rundvisning i særudstillingen *13 Rigtige?*, hvor Hans Buhl meget engageret og kynligt fortalte nogle af de spændende historier, der er knyttet til Nobelprisen. bg

Bestyrelsen pr. april 2002

Hans Ø. Buhl, næstformand

Bragesvej 5, 8230 Åbyhøj – 8615 0949.

John Frentz, suppleant

Blegindvej 24 A, 8362 Hørning – 8692 1843.

Poul Gade, kasserer

Irisvej 30, 8260 Viby J – 8614 3187.

Bjarning Grøn, sekretær

Skovdalen 1, 8800 Viborg – 8667 3281.

Poul Hartvig

Neptunvej 23, 8270 Højbjerg – 8614 8115.

Chr. Brahe Pedersen, suppleant

Dalvangen 34, 8270 Højbjerg – 8627 4771.

Knud Erik Sørensen, formand

Grusdalsvej 30, 8700 Horsens – 7565 6356.

Stenoforelæsninger 2002

De tretten danske nobelpristagere er emnet for årets stenoforelæsninger.

5. september 2002

Adjunkt Anita Kildebæk Nielsen: *To modpoler i dansk fysiologisk/medicinsk forskning.*

August Krogh og Johannes Fibiger fik Nobelprisen i fysiologi eller medicin med få års mellemrum. Der var imidlertid stor forskel på såvel deres forskningsområder som deres forskningsmåder. Krogh var en vidtspændende fysiolog, hvis tilgang var funderet på hans særlige visuelle kreativitet. Som modpol til dette stod Fibiger som den vedholdende cancereksperimentator med en mere traditionel tilgangsvinkel til dét at forske. Forelæsningen vil give biografiske skitser af beg-

ge inklusive beskrivelser af de forskningsresultater, som de modtog Nobelprisen for. Endelig vil Anita Kildebæk Nielsen gøre nogle sammenlignende studier af deres vidt forskellige forskergerninger og arbejdsstile.

3. oktober 2002

Professor Helge Kragh: *En anonym prisvinder og Et kernekollektiv.*

Kemiingeniøren og biokemikeren Henrik Dam hører til vore meget lidt kendte modtagere af Nobelprisen. Alligevel var den pris, han blev tildelt i 1944, ganske klar og overbevisende. Den blev tildelt Dam for hans opdagelse af K-vitaminet (i 1935) og hans forskning vedrørende det nye vitamins sundhedsmæssige og medicinske virkninger. Historien

om Dams Nobelpris er ikke blot historien om en succesrig forsker; det er også en lærerig historie om verdenspolitikens indgriben i det videnskabelige system og om en forskers ihærdige forsøg på at nå til tops i det hjemlige forskningshierarki.

Et kernekollektiv

Aage Bohr og den amerikanskfødte (men danske) Ben Mottelson modtog Nobelprisen i fysik i 1975 for deres grundlæggende arbejder om atomkernernes struktur, sådan som de blev til på Niels Bohr Institutet i 1950'erne. Disse arbejder var af rent grundvidenskabelig art, men alligevel kom Nobelprisen til at spille en vis rolle i den forskningspolitiske diskussion i 1970'erne, der bl.a. vedrørte spørgsmålet om atomenergi. Bohrs og Mottelsons teori for atomkerner illustrerer den frugtbare vekselvirkning mellem fysiske teorier og eksperimenter, der kendetegnede Niels Bohr Institutet, og som stadig i 1960'erne gjorde det til et ledende center for kernefysik.

Tid, sted og pris

Stenoforelæsningerne er tilrettelagt af Steno Museet i samarbejde med Folkeuniversitetet og foregår på museet kl. 19 - ca. 21. Dørene åbnes kl. 18.40 og lukkes præcist kl. 19.00.

Der kan købes billetter á 75 kr. pr. stk. (50 kr. for studerende) til enkelte forelæsninger. Disse billetter købes ved døren, men der kan ikke garanteres plads. Forudbestilling er dog mulig samme dag som forelæsningen på tlf. 8942 3975 (Steno Museet) mellem klokken 10 og 16.

På museum ...

Fortsat fra forsiden

base. Databasen er løbende udviklet således, at den nu også kan vise fotos af museets genstande samt holde styr på udlån af genstande.

Gennem det sidste halve år er databasen yderligere udviklet og samtidig gjort tilgængelig på nettet. Fra Steno Museets hjemmeside er det nu muligt at finde oplysninger og se billeder af en stor del af de genstande, der befinder sig i museets udstillinger og magasiner.

På hjemmesiden klikker man på "samlingerne". Herfra kommer man ind i billedet

The screenshot shows the website interface for 'STENO MUSEETS SAMLINGER'. At the top left is a 'FOYER' logo. Below it is a vertical navigation menu with links: FORSIDE, NY SØGNING, HJÆLP, and LOG PÅ. The main content area displays search results for 'Mikroskop'. It shows 'Resultat nr. 30 (ud af 34)' with links for '[forrige]' and '[næste]'. There are also links for 'Tilbage til søgning' and 'Tilbage til søgeresultater'. The item is identified as 'Mikroskop' and 'Genstanden er i magasinet.'. Below this is a 'Billeder' section with four thumbnail images of microscopes. Further down are sections for 'Kategorier', 'Emnegrupper: 16340 - Lup og mikroskoper', and 'Dimensioner: Størrelse: 11,5x8x26cm'.

“Søg på databasen”. Her kan man enten skrive sit søgeord i felterne til højre og derefter søge i databasen, eller man kan klikke på “liste” ud for de respektive ord, for at få lister med mulige h.h.v. betegnelser, emner, nummerserier, model/type eller fabrikat/

producent frem. God fornøjelse!

Steno Museet modtager gerne kommentarer, rettelser og gode ideer til yderligere forbedringer af databasen, som findes på webadressen <http://db.stenomus.au.dk/phptest/test.htm>. *ht*

Lettere adgang ...

Fortsat fra side 3

formand for foreningen. Med otte stemmer ud af ni mulige faldt valget på den ene af initiativtagerne til foreningen – nemlig dr. Krohn fra Rønde. Krohn forblev formand frem til marts 1890, hvor han fik en stilling som distriktslæge i Saksøbing og dermed fraflyttede kredsen.

Registrant til arkivet

Arkivmaterialet fra “Djursland Lægeforening/Læge-

kredsforening” 1883-1968 er omfattende og varieret.

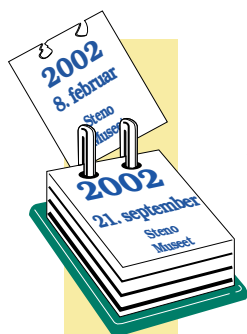
Det er nu blevet lettere at orientere sig i, hvad arkivet rummer, idet der er udarbejdet en 52 sider lang registrant til arkivet. Registranten befinder sig ligesom selve arkivet på Steno Museet. Ud over, at den giver et overblik over arkivets indhold, er den en nøgle til at finde de enkelte dokumenters placering i arkivet.

Registranten er udarbejdet, så den indeholder to forskellige indgange til arkivet: En

kronologisk indgang, således at man kan søge efter dokumenter fra bestemte årstal, og en emnemæssig/materialelemæssig indgang, hvor man kan søge efter emner f.eks. epidemier eller efter materiale typer som eksempelvis mødereferater eller regnskaber.

Registranten indeholder desuden en beskrivelse af de registreringsprincipper, der er anvendt ved registreringen af dokumenterne.

Vibeke Kaiser-Hansen

K

A

L

E

N

D

E

R

Fredag 8. februar - søndag 8. september

13 Rigtige? – en særudstilling om de danske nobelpriser i 100 år.

Mandag 24. juni kl. 20 og kl. 21.30

Fuldmåneaften i planetariet: *Sommerhimlen*, hvor planetarieleder Ole J. Knudsen fortæller om sommersonhverv og Sankt Hans samt spiller musik under stjernerne.

Tirsdag 2. juli – søndag 25. august

Sommerferien på Steno Museet med spændende eksperimenter i museet. I planetariet vises kl. 11 *Lillestump kikker stjerner* for de mindste, og de øvrige forestillinger vil være *Længere end øjet rækker* kl. 13 og *Sommerstjerner* kl. 14. Desuden er der rundvisning i urtehaven søndage kl. 11.30.

Onsdag 24. juli kl. 20 og kl. 21.30

Fuldmåneaften i planetariet: *Collager I–IV* af Michael Nyvang og Kjell Yngve Petersen.

Fredag 23. august kl. 20 og kl. 21.30

Fuldmåneaften i planetariet: *På rejse i Badlands*. Indianske sagn og musik fra Canadas badlandsørken v/ planetarieinspektør Aase Roland Jacobsen.

Tirsdag 27. august

I planetariet bliver forestillingen *Sommerstjerner* afløst af *Høststjerner*. Desuden vises *Længere end øjet rækker* og *Kometer – fra is til ild*.

Tirsdag 3. september – søndag 8. september kl. 20.00

Festugen i planetariet: *Stjernekoncert*. Nyt musikværk af Bo Gunge. Billetter bestilles i Musikhuset, Århus. Se omtalen nederst på siden.

Torsdag 5. september kl. 19.30

Stenoforelæsning ved adjunkt Anita Kildebæk Nielsen: *To modpoler i dansk fysiologisk/medicinsk forskning*.

Søndag 15. september

Jydsk Medicinhistorisk Selskab: *Udflugt til Kongernes Jelling*. Tilmelding v/Hanne Tegllus på 8942 3975 eller stenohat@au.dk.

Lørdag 21. september kl. 20 og kl. 21.30

Fuldmåneaften i planetariet: *Efterårshimlen* med efterårets stjernemyter samt musik under stjernerne.

Stjernekoncert i Festugen

Komponisten Bo Gunge har begået et nyt musikværk *Stjernekoncert* til planetariet. Bo Gunge er kendt fra værket *Månebryllupssange*, som i 1995 startede traditionen med *Fuldmåneaftener* i planetariet. Denne gang har han skrevet en koncert til solotrombonisten Niels-Ole Bo Johansen og koret Århus Sinfonietta, inspireret af stjerneskælv, de svingninger, som kan registreres i Solen og andre af de nære stjerner. Musikken blev optaget i maj, lydmiiksningen og det indledende billedarbejde foregår i juni, og i august programmeres forestillingen ind på planetariets SPICE kontrolsystem.